

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, старшого наукового співробітника Прокопенка Олексія Юрійовича – на дисертацію Адамової Іммілейли Хаганіївни «Організація адвокатської діяльності в Україні: адміністративно-правові засади», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність теми дослідження. Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства, що діє на сьогодні, є ключовим документом, оскільки вона окреслює основні принципи та вектори для сталого функціонування та подальшого розвитку всієї системи правосуддя, базуючись на найкращих міжнародних стандартах та передових практиках. Крім того, ця Стратегія зосереджена на визначенні пріоритетних напрямків для вдосконалення законодавства у ключових сферах: судоустрої, статусі суддів, судочинстві та функціонуванні інших інститутів правосуддя. Вона також передбачає невідкладне впровадження конкретних заходів для забезпечення позитивних та відсутніх зрушень у роботі всіх відповідних правових інститутів.

Серед цих важливих інститутів, особливу увагу приділено системному вдосконаленню інституту адвокатури в Україні. Це включає, зокрема, такі аспекти: посилення гарантій адвокатської діяльності, її видів і професійних прав адвокатів, удосконалення самоврядності адвокатури; розширення можливостей доступу до державних реєстрів та баз даних при здійсненні адвокатської діяльності; конкретизацію підстав, процедур притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та порядку оскарження рішення про притягнення до такої відповідальності; запровадження інституту спрощеного дисциплінарного провадження; удосконалення порядку розгляду скарг на дії адвоката. Тобто, основний акцент робиться на питаннях вдосконалення організації адвокатської діяльності в Україні.

Зважаючи на вищезазначене, необхідність проведення наукового

пошуку, присвяченого особливостям здійснення адвокатської діяльності в Україні не викликає сумніву, а тому тема представленої роботи є актуальною і значимою для розвитку науки адміністративного права та практики нормотворення й правозастосування.

Актуальність обраної теми визначається й тим, що дисертаційне дослідження спрямоване на виконання основних положень законів України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про безоплатну правничу допомогу», Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021, Правил адвокатської етики, затверджених З'їздом адвокатів України від 9 червня 2017 року, Стратегії розвитку Національної асоціації адвокатів України на 2021–2025 роки, затвердженої Радою адвокатів України від 2 липня 2021 року № 38, а також плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Безсумнівною перевагою роботи є використання великого обсягу нормативно-правових актів, загальнотеоретичних наукових праць українських та зарубіжних вчених, розробок фахівців у галузі адміністративного права, емпіричних матеріалів щодо діяльності адвокатів. Застосування здобувачкою сучасних методів наукового пізнання, значне методологічне підґрунтя виконаної роботи забезпечують належний ступінь обґрунтованості та достовірності отриманих результатів.

Виконана дисертаційна робота характеризується комплексним характером, що означає системність підходу до дослідження теоретичних проблем у взаємозв'язку із тенденціями, які відбуваються в практиці правозастосування щодо особливостей організації адвокатської діяльності в Україні. Структурно дисертація складається із вступу, трьох розділів, нерозривно пов'язаних між собою, висновків, списку використаних джерел. Структура дисертації повністю відповідає цілям і задачам дослідження, що

дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, сформульовані у роботі дисертантом.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що в дисертації порушенні питання, які раніше не ставали предметом вивчення та містять положення і висновки, які визначають зміст, особливості адміністративно-правового забезпечення функціонування адвокатури в Україні та формулюванні на цій основі пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення практичних аспектів функціонування адвокатури, що дозволяє заповнити існуючі прогалини у вітчизняній науці адміністративного права.

Значна кількість результатів дослідження одержана вперше, серед них особливо необхідно виділити: 1) під адвокатською діяльністю як предметом адміністративно-правового дослідження запропоновано розуміти регламентовану адміністративно-правовими нормами професійну діяльність адвокатів щодо охорони й захисту прав, свобод та інтересів особи шляхом надання відповідного різновиду правничої допомоги, а також сукупність організаційних заходів, спрямованих на забезпечення такої діяльності по відповідним напрямам; 2) обґрунтовано, що публічно-правовий статус суб'єктів адвокатської діяльності – це закріплений в приписах чинного національного законодавства комплекс професійних прав та обов'язків таких суб'єктів, а також гарантій їх належної реалізації, що забезпечується можливістю застосування заходів юридичної відповідальності; 3) сформульовано напрямки розвитку адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності в Україні.

Серед положень, які дістали подальшого розвитку та удосконалення в результаті дослідження, проведеного Адамовою І.Х. слід виокремити: 1) наукові положення щодо суб'єктів адвокатської діяльності; 2) наукове розуміння поняття «завдання адвокатської діяльності»; 3) положення, що набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні; 4) наукові висновки щодо особливостей організації самоврядного контролю за

адвокатською діяльністю; 5) теоретичне визначення категорії «принципи адвокатської діяльності в Україні»; 6) наукові положення щодо класифікації «адміністративних процедур контролю» за особливостями суб'єктів реалізації контролю, тощо.

Вивчення дисертаційного дослідження дозволяє зробити висновок, що автор обґрунтував низку концептуальних положень, які мають вагоме значення для розвитку науки адміністративного права взагалі та організації адвокатської діяльності в Україні, зокрема.

Так, схвальну оцінку заслуговує підхід автора бачення, що адвокатська діяльність як предмет адміністративно-правового дослідження регламентується адміністративно-правовими нормами, які мають тісний зв'язок з більшістю галузей права й, окрім іншого, вказують на управлінський аспект такої діяльності, пов'язаний із необхідністю здійснення її організації, зокрема забезпечення по відповідним напрямам. Доведено, що під адвокатською діяльністю як предметом адміністративно-правового дослідження слід розуміти регламентовану адміністративно-правовими нормами професійну діяльність адвокатів щодо охорони й захисту прав, свобод та інтересів особи шляхом надання відповідного різновиду правничої допомоги, а також сукупність організаційних заходів, спрямованих на забезпечення такої діяльності по відповідним напрямам (с. 43).

Доцільно підтримати висновок здобувачки, що сама по собі адвокатська діяльність має ґрунтуватися на певних керівних ідеях, правилах або ж основоположних засадах, що будуть визначати як вектор її здійснення, відхилення від якого є недопустимим, так і певні межі, виходити за які адвокат не має права, оскільки це може вплинути на результативність такої діяльності, мати наслідком недосягнення як у цілому, так і окремих її завдань. Принципи адвокатської діяльності з огляду на їх чисельність і багатоманітність згруповані наступним чином: 1) загальноправові принципи: верховенства права, законність, рівність; 2) міжгалузеві принципи: презумпція невинуватості, конфіденційність, доступність, незалежність,

уникнення конфлікту інтересів; 3) спеціальні принципи: дотримання адвокатської етики, пріоритет інтересів клієнта, компетентність і добросовісність (с. 58).

Слід відмітити підхід дисертанта, що за своїм змістом, публічно-правовий статус суб'єктів адвокатської діяльності досліджено в залежності від їх групової приналежності наступним чином: 1) індивідуальні суб'єкти адвокатської діяльності: адвокати, адвокати іноземних держав, помічники адвокатів, адвокатські бюро; 2) колективні суб'єкти адвокатської діяльності: адвокатура України, адвокатські об'єднання, об'єднання адвокатів; 3) органи адвокатського самоврядування як суб'єкти адвокатської діяльності: Національна асоціація адвокатів України, з'їзд адвокатів України, конференція адвокатів регіону, рада адвокатів регіону, Рада адвокатів України, Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, Вища ревізійна комісія адвокатури, ревізійна комісія адвокатів регіону (с. 76-77).

Акцентовано увагу, що процедура допуску до професії адвоката є складовою частиною розвитку інституту адвокатури України і як така має сприяти забезпеченню високого рівня фахової підготовки та суворому дотриманню професійної етики адвокатів (в тому числі майбутніх адвокатів). Процедуру допуску до професії адвоката класифіковано за такими видами діяльності: 1) встановлення і перевірка певних фактів (освіта, стаж тощо); 2) проведення адміністративно-організаційних заходів спрямованих на забезпечення високого рівня фахової підготовки та суворого дотримання професійної етики майбутніми адвокатами (кваліфікаційний іспит, стажування, присяга); 3) забезпечення належного документування для оформлення правового статусу адвоката (видача свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю тощо) (с. 115).

Визначено різновиди адміністративних процедур здійснення контролю за адвокатською діяльністю в Україні: 1) внутрішній недержавний контроль (базується на незалежності адвокатури та використовується органами

адвокатського самоврядування для внутрішнього управління адвокатурою, виступає як основний вид контролю); 2) зовнішній державний контроль (спирається на повноваження державних суб'єктів і застосовується до адвокатів й адвокатури в межах забезпечення механізму реалізації державної влади на загальних засадах, тобто не має на меті управління адвокатською діяльністю як такою, а застосовується у разі, коли статус адвоката тягне за собою й інші, додаткові або супутні взаємовідносини); 3) зовнішній наддержавний контроль (здійснюється на договірній основі з метою забезпечення належних стандартів побудови, існування та функціонування національних адвокатур) (с. 123).

На підставі проведеного аналізу встановлено, що самоврядний контроль як механізм забезпечення діяльності адвокатури вирізняється системністю, збалансованістю, деталізованою процесуальною складовою нормативно-правових актів, якими він регламентується. Самоврядний контроль – це також певна опція для самоаналізу та самовдосконалення правників в контексті надання правничих послуг. Наголошено, що постійний саморозвиток в рамках відсутності обмежень, підзвітності та контролю з боку держави є запорукою професійного росту українських правників (с. 134).

Цікавим та корисним, у першу чергу для практики правозастосування, є впровадження всеохоплюючої цифровізації, що є альтернативою можливим зловживанням, а також вона б сприяла розвантаженням суддів, так як обробка інформації та прийняття рішень і їх процесуально-документальне оформлення займало б значно менше часу. Звернено увагу, що важливим фактором є загальна демократизація правового поля України і наявних в ньому процесуальних механізмів за європейським прикладом, так як діяльність адвокатури відбувається саме в його рамках. Тому реформа адвокатури і запровадження досвіду провідних країн світу в українське законодавство, що регулює діяльність даної інституції, мають відбуватися разом з глибокими системними змінами юридичної екосистеми країни,

впровадженням технологічних інновацій в тому числі (с. 176).

Проведене дослідження дозволило дисертанту зробити висновок, що джерелами формування перспективних напрямів розвитку регулювання адвокатської діяльності є: 1) інтереси адвокатської спільноти й органів адвокатського самоврядування; 2) законодавчі новації та державні нормотворчі ініціативи; 3) успішні закордонні практики і міжнародні стандарти та вимоги (с. 218).

Виходячи з цього, можна із впевненістю констатувати, що використання одержаних результатів дозволить певною мірою вдосконалити питання організації адвокатської діяльності в Україні.

Положення та висновки, сформульовані в дисертації, безумовно, мають теоретичну і практичну цінність, їх може бути використано для поліпшення правотворчої діяльності щодо організації адвокатської діяльності в Україні в умовах сьогодення. Висновки та пропозиції, що містяться в дисертації, можуть бути використані для вдосконалення чинного законодавства, особливо тієї його частини, яка регулює організацію адвокатської діяльності в Україні. Обґрунтовані автором положення і рекомендації можуть бути рекомендовані для використання у правозастосовній діяльності, а також в освітньому процесі при викладанні дисциплін «Адміністративне право», «Сучасні проблеми адміністративного права» та «Судові та правоохоронні органи».

Результати дисертаційної роботи викладені у 6 наукових статтях, з яких 5 опубліковано у наукових фахових виданнях України, 1 – у іноземному науковому виданні, а також у тезах 4 доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Автореферат дисертації відповідає її змісту та повністю відображає основні положення проведеного дослідження. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до встановлених вимог.

Дискусійні положення. Висока оцінка змісту дисертаційного дослідження не виключає наявності окремих питань, які мають дискусійний

характер або потребують додаткового обґрунтування.

1. Досліджуючи у підрозділі 1.1 дисертаційного дослідження адвокатську діяльність як предмет адміністративно-правового дослідження, потребує додаткового обґрунтування роль інституту адвокатури в державному механізмі захисту прав і свобод громадян, це дало б змогу сформулювати більш обґрунтовані висновки та пропозиції.

2. У підрозділі 1.2 «Становлення, завдання та принципи адвокатської діяльності в Україні» автор запропонував систему принципів адвокатської діяльності в Україні. В цілому, погоджуючись з такою класифікацією, робота тільки виграла як би дисертант більш увагу приділив дослідженню принципу пріоритету суспільних інтересів в адвокатській діяльності.

3. У підрозділі 1.3 досліджуючи публічно-правовий статус суб'єктів адвокатської діяльності в Україні, дисертантом наголошується, що адвокат в адміністративному судочинстві може бути притягнутий до традиційних видів юридичної відповідальності, при цьому маючи певні процедурні аспекти його здійснення. Під час публічного захисту, хотілось би почути від дисертанта стосовно адміністративної відповідальності адвоката, оскільки на сторінках роботи, це не знайшло свого відповідного відображення.

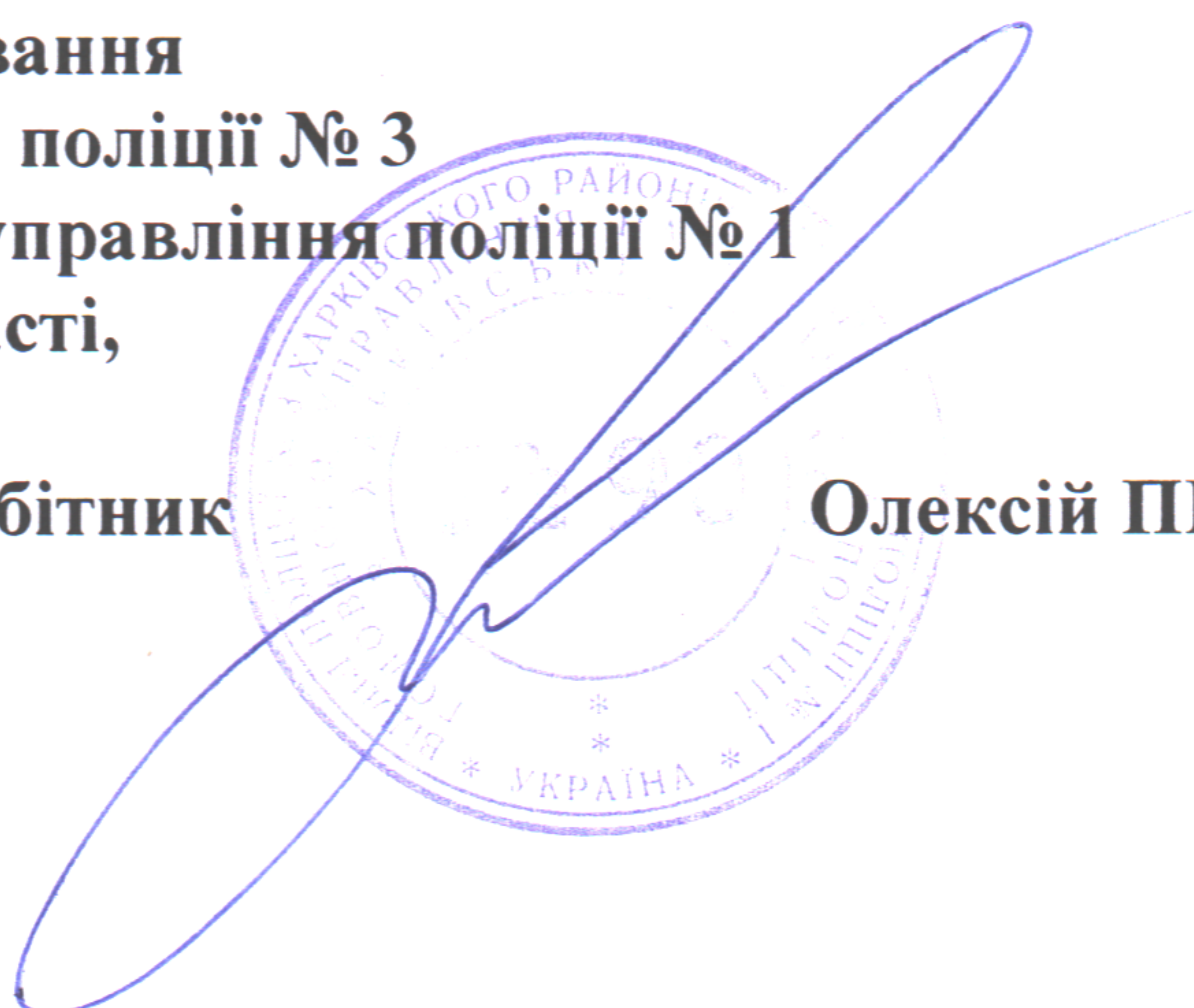
4. Пропозиції і рекомендації дисертантки були б більш презентабельними, а висновки – переконливішими, якби здобувачка зміни до норм діючого законодавства, які спрямовані на вдосконалення організації адвокатської діяльності виклала окремо в додатках до дисертаційної роботи.

Втім, зазначені зауваження не знижують в цілому високого рівня дисертаційного дослідження, а тому можна дійти такого загального висновку: дисертація на тему «Організація адвокатської діяльності в Україні: адміністративно-правові засади» відповідає науковій спеціальності, за якою вона виконана, і являє собою закінчену науково-дослідну роботу, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати в галузі адміністративного права, що в сукупності розв'язують важливу наукову проблему правової природи організації адвокатської діяльності, що має істотне значення для

адміністративно-правової науки. Основні результати дисертації відображають особистий внесок здобувача в їх досягнення. А отже, дисертаційне дослідження повністю відповідає вимогам п. 9, 11-13 Порядку присудження наукових ступенів, що затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор – Адамова Іммілейла Хаганіївна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

**начальник сектору реагування
патрульної поліції відділу поліції № 3
Харківського районного управління поліції № 1
ГУНП в Харківській області,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник**

Олексій ПРОКОПЕНКО